

CAPÍTOL 1

LA CONSTRUCCIÓ SOCIAL DEL CONEIXEMENT

La creença, els fets i la veritat

Abans de prosseguir resultarà útil precisar alguns dels termes que emprarem per descriure les activitats cognitives.

He estat parlant del fet que els Zunis creien una cosa determinada i que nosaltres creiem una altra. Ara bé, què vol dir que algú creu alguna cosa?

Una creença és un tipus particular d'estat mental. Si volem saber amb més precisió de quina mena d'estat mental es tracta veurem que no és fàcil trobar una resposta. Certament, el podríem descriure amb unes altres paraules, però aquestes paraules requeririen tanta explicació com parlar sobre la creença. Així, podríem dir que creure que Júpiter té setze llunes és *considerar* el món de manera que Júpiter hi tingui setze llunes; o *representar* el món contenint un cos celest particular amb setze llunes; etcètera.

Encara que no siguem capaços d'analitzar la creença en funció de conceptes que siguin substancialment diferents, és clar que hi ha tres aspectes que són aquí essencials: qualsevol creença ha de tenir un *contingut* proposicional; qualsevol creença pot ser avaluada com a *vertadera* o *falsa*; i qualsevol creença pot ser considerada com a *justificada* o *injustificada*, com a *racional* o *irracional*.

Considerem la creença de la Laia que Júpiter té setze llunes. Li atribuïm aquesta creença mitjançant l'enunciat:

La Laia creu que Júpiter té setze llunes.

Es pot dir que el *contingut proposicional* d'allò que la Laia creu és que Júpiter té setze llunes.

El contingut proposicional d'una creença determina com és el món segons la creença. En altres paraules, ens dóna *condicions de veritat*, ens diu com hauria de ser el món si la creença fos vertadera. De manera que

la creença de la Laia que Júpiter té setze llunes és vertadera si i només si Júpiter té setze llunes.

També ho podríem expressar així:

la creença de la Laia és vertadera si i només si és un *fet* que Júpiter té setze llunes.

En general, direm que

la creença que S té sobre p és vertadera si i només si p

on la part esquerra del bicondicional atribueix la veritat a una creença amb un contingut determinat, i la part dreta descriu el fet que s'hauria de complir perquè aquesta atribució fos vertadera.

Un contingut proposicional (o, dit breument, una proposició) es construeix a partir de *conceptes*. Així, només podem creure la proposició que Júpiter té setze llunes si *tenim* els conceptes a partir dels quals es construeix aquesta proposició particular, és a saber, el concepte *Júpiter*, el concepte *tenir* i el concepte *lluna*.¹

Això últim ens proporciona encara una altra manera equivalent de parlar sobre la veritat d'una creença. Podríem dir igualment que la creença que Júpiter té setze llunes serà vertadera si l'entitat a la qual ens referim amb el concepte que fa de subjecte (això és, el concepte *Júpiter*) té la propietat denotada pel concepte que fa d'objecte (és a saber, el concepte *té setze llunes*). Atès que l'entitat en qüestió no té aquesta propietat (resulta que Júpiter té més de trenta llunes), la creença és falsa.

¹ Un paraula entre cometes servirà, seguint el costum, per designar la pròpia paraula; una paraula en itàliques i en negreta servirà per designar el concepte expressat per aquesta paraula. Aquesta manera d'entendre les proposicions és eminentment la de Gottlob Frege, (1848-1925), i és la posició que afavoreixo. Això no obstant, cap dels arguments d'aquest llibre depèn en darrer terme del fet que preferim la posició de Frege a la de John Stuart Mill (1806-1873), segons la qual els constituents de les proposicions no serien conceptes, sinó entitats del món, com Júpiter mateix. Sobre aquesta distinció, cf. SAUL KRIPKE, *Naming and Necessity*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1980.

Universalitat, objectivitat i independència del pensament

Acabo de dir que Júpiter té més de trenta llunes. Evidentment, que jo ho digui no comporta automàticament que les tingui, altrament no podria haver-hi afirmacions falses. Si el que he dit és veritat, és perquè, a més de dir-ho jo, és un *fet* que Júpiter té més de trenta llunes. Suposem que la meva afirmació és vertadera, és a dir, que el fet ocorre realment.

La pregunta pertinent és ara la següent: ¿se segueix del fet que Júpiter tingui més de trenta llunes que *és un fet per a tothom* que Júpiter té més de trenta llunes, que és un fet per a qualsevol comunitat?

Bé, depèn del que vulguem dir amb l'enunciat «és un fet per a tothom». Certament no és un fet per a tothom en el sentit que tothom cregui la proposició que Júpiter té més de trenta llunes. Alguns potser no s'han parat mai a pensar en aquesta qüestió, i altres poden haver arribat justament a la conclusió contrària. Així doncs, en el sentit manifestament trivial segons el qual puc creure algun fet que els altres no creuen, alguns fets són fets per a mi, però no ho són per als altres.

Però si el que volem dir és alguna cosa més ambiciosa, com ara que el fet que Júpiter tingui més de trenta llunes pot, en algun sentit, «ser veritat» per a mi, però no ser-ho per a algú altre, això sembla més difícil d'entendre. Al capdavall la meva creença no és en la proposició

Júpiter té més de trenta llunes per a mi
sinó en la proposició impersonal

Júpiter té més de trenta llunes.

Per tant, si pensem que aquesta creença és vertadera, sembla que el fet que s'hi correspon hauria de ser veritat per a tothom, tant si està inclinat a creure-hi com si no ho està.

Intuïtivament, doncs, el fet que Júpiter tingui més de trenta llunes és un fet *universal*: no varia d'una persona a una altra, o d'una comunitat a una altra.

En canvi, el fet que menjar-se els fideus xuclant-los sigui de mala educació no és un fet universal: és veritat als EUA, però no

pas al Japó (més endavant ens ocuparem de com formular aquesta diferència).

En el cas de Júpiter i de les seves més de trenta llunes encara podem anar més lluny: no es tracta només que sembli un fet universal, sembla també un fet completament *independent del pensament*: s'hauria produït fins i tot si mai no hi hagués hagut éssers humans.

En canvi, el fet que hi hagi diners en el món no és un fet independent del pensament; els diners no podrien haver existit sense persones amb intencions d'intercanviar béns les unes amb les altres.

Per tant, la universalitat i la independència del pensament són dues concepcions importants d'«objectivitat». Podem introduir també concepcions més específiques. Per exemple, podem preguntar-nos si un determinat fet, a més de ser dependent del pensament, és dependent de la *creença* —si depèn del fet que algú ho *cregui*—. Podem preguntar-nos si un determinat fet, a més de ser dependent del pensament, és dependent de la *societat* —si només es podria haver produït en el si d'un grup de persones organitzades d'una manera particular—. En endavant indicaré sempre quina d'aquestes concepcions d'objectivitat està en qüestió en els diferents moments del debat.

Creença racional

Tornem a la discussió sobre la creença. Les creences, hem dit, poden ser valuades com a vertaderes o com a falses. Però també poden ser considerades en una segona dimensió. Si la Laia ens diu que Júpiter té setze llunes voldrem saber si té cap *justificació* per creure-ho o si es tracta simplement d'una quantitat que s'ha tret de la màniga; dit d'una altra manera, voldrem saber si té *raons* que facin que sigui *racional* que cregui allò que creu.²

Què vol dir aquí tenir una raó per creure? Normalment pensem en això: tenir *indicis* per creure, és a dir, disposar d'alguna

² Utilitzaré de manera indistinta les nocions «justificat» i «racional».